

УДК 634:330.3:003.341.1

СТРАТЕГІЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА

Барабаш Л.О., к.е.н.
Інститут садівництва НААН

Досліджено сучасний стан і обґрунтовано стратегію інноваційного розвитку галузі садівництва та шляхи її реалізації.

Ключові слова: стратегія, інновації, садівництво, розвиток.

Постановка проблеми. У продовольчому забезпеченні населення країни важливе місце займають плоди і ягоди. Наша держава має давні традиції та сприятливі природні умови для вискоєфективного ведення товарного садівництва. Але воно, як відомо, належить до тих галузей сільського господарства, основні засоби яких, у нашому випадку плодово-ягідні насадження, вступають у плодоношення тільки через декілька років, а їх створення вимагає значних капітальних вкладень. Все це об'єктивно визначає необхідність стратегічного підходу до інноваційного розвитку садівництва в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічним аспектам функціонування плодоягідного комплексу АПК України, питанням економічної ефективності господарської діяльності садівницьких підприємств різних організаційно-правових форм, формування та функціонування ринку плодоягідної продукції, галузевому маркетингу присвячено праці О.Ю.Єрмакова [2], А.М.Кандиби, Л.В.Романової, В.А. Рульєва [3], І.І.Червена, О.М.Шестопаля [1,4], А.І.Шумейка, В.В.Юрчишина та інших. Але питання стратегічних напрямів розвитку галузі і сьогодні залишаються актуальними як у науковому, так і практичному плані та потребують нагального їх вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування стратегії інноваційного розвитку садівництва та шляхів її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Садівництво України в останні роки характеризується скороченням площ насаджень у сільськогосподарських підприємствах (у 2006-2010 рр. на 8-12, а у 2011 на 2,7% щорічно) та розширенням їх на 1-3% в господарствах населення, в яких знаходиться 67% плодоносних площ і вирощування плодів і ягід зосередилося, головним чином, для забезпечення власних потреб. Однак у цієї категорії господарств досить обмежені можливості для виробництва саме високотоварної конкурентоспроможної продукції, насамперед, через відсутність умов, необхідних для застосування прогресивних технологій.

Переважає більшість плодоносних площ промислових садів і ягідників (38 тис. га, або 52%) зосереджена в господарських товариствах, в тому числі акціонерних. Вони найбільш пристосовані до реалізації інтеграційного процесу,

інвестиційних проектів, створення спільних підприємств з іноземними інвесторами. Тому ця форма найбільш ефективна для агропромислових об'єднань, що мають потужних зовнішніх інвесторів, якими є банки, переробні та інші промислові підприємства.

Садівницькими господарствами за останні п'ять років щорічно закладається близько 3-4 тис. га плодоягідних насаджень. За рахунок поступового вступу у плодоношення молодих інтенсивних садів, закладених у попередні роки, намітилась тенденція до підвищення їх продуктивності. Таким чином, відбувається поступове збільшення виробництва плодів і ягід.

Стосовно ж його в розрізі культур, то 51% вирощеної в країні плодово-ягідної продукції становили яблука, інші плоди – по 4-9% в залежності від культури, ягоди – по 1-3%. Якщо у господарствах населення видовий склад продукції більш різноманітний, то основною культурою у промисловому виробництві є яблука (87%).

У наповненні внутрішнього плодоягідного ринку України значну частку займають імпортовані поставки – близько 1 млн. тонн щороку. Основна маса імпортованої продукції у 2011 році – цитрусові (43%), банани (26) та досить висока частка припадає на яблука і груші (11%).

Водночас експортні поставки плодів та ягід у 2011 році зменшилися до 106 тис. т, хоча в попередні роки простежувалася тенденція до їх зростання. Лідерами серед фруктів, експортованих з України у 2011 р., як і раніше, були горіхи (37%) та яблука (34%).

Таким чином, розвиток вітчизняного плодівництва можливий за умови його інтенсифікації на інноваційній основі та оптимального поєднання економічних і природних факторів виробництва. Основні шляхи підвищення ефективності функціонування галузі визначені у проекті Галузевої програми «Плоди і ягоди України – 2017», розробленої фахівцями Інституту садівництва НААН, у тому числі автором цієї статті.

Метою виконання Програми є:

- подальше збільшення виробництва плодів і ягід;
- насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможною плодово-ягідною продукцією, щоб створити можливості до 2025 року повністю забезпечити потреби населення в ній за фізіологічними нормами;
- забезпечення розширеного відтворення виробництва головним чином за рахунок самофінансування галузі;
- розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу від індустріально-хімічних методів ведення господарства до біологічних;
- інтенсивне господарювання шляхом удосконалення технологій і організації виробництва на основі використання досягнень науки й передового досвіду;
- впровадження сучасних ефективних технологій зберігання плодів та ягід;

- забезпечення переробних підприємств, особливо у напрямку виробництва продуктів дитячого харчування, достатньою кількістю екологічно чистої плодоягідної продукції;
- відновлення експортного потенціалу країни та зменшення імпорту низькоякісної продукції.

Програмою передбачається до 2017 р. виробити 59 кг плодів і ягід на одну людину в рік, що складе 75% від науково обгрунтованої норми споживання і створить підґрунтя для виробництва у 2020 р. 79 кг фруктів, повністю забезпечивши потреби населення, а у 2025 році – близько 96 кг на одну людину в рік, створивши можливості для експорту (рис.1).

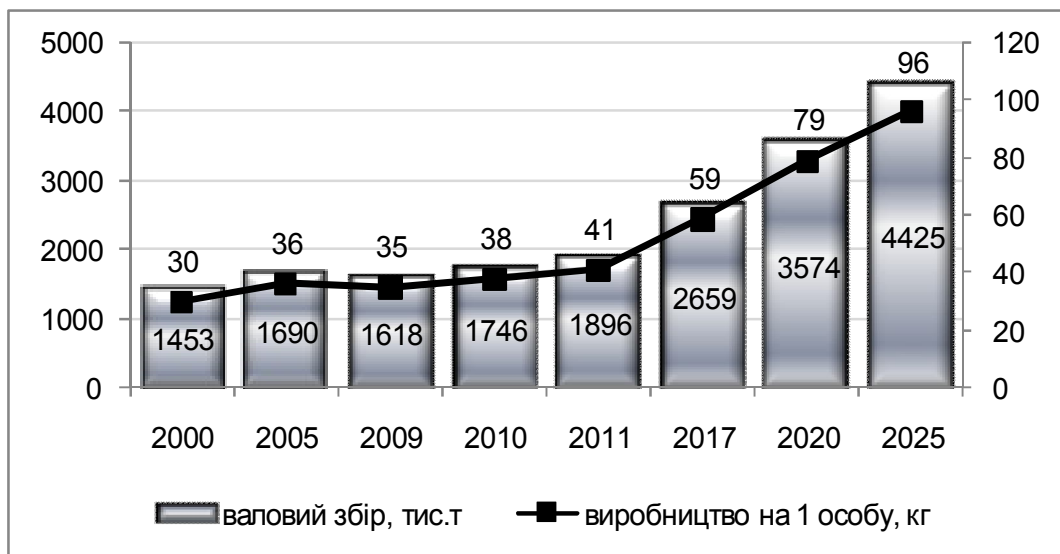

Рис. 1. Динаміка виробництва плодів і ягід в Україні

Збільшення виробництва у 2017 р. до 2,7 млн. т буде досягнуто за рахунок підвищення врожайності з 8,5 т/га (у 2011 році) до 10,1 т/га та розширення плодоносної площі садів з 223 до 262 тис. га (рис.2).

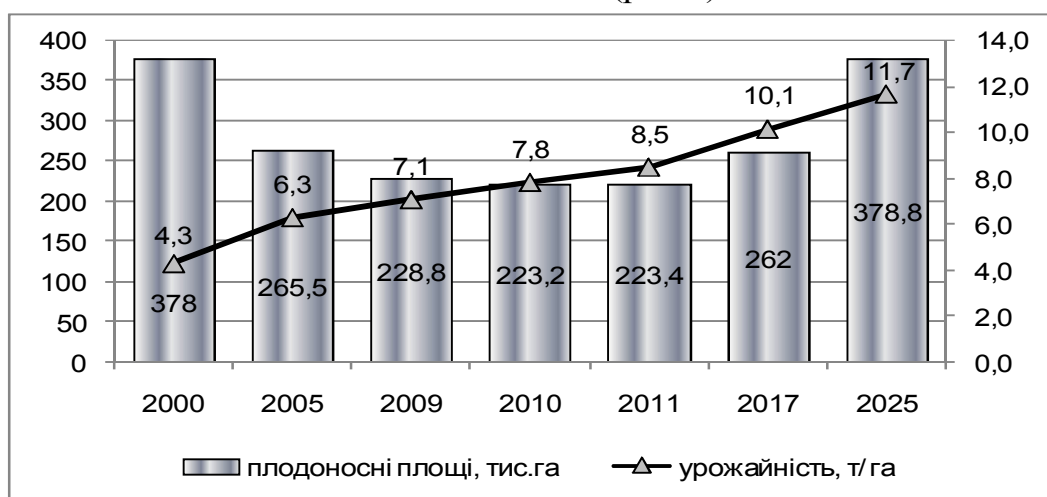

Рис.2. Плодоносні площі та урожайність плодівих і ягідних насаджень в Україні

Для забезпечення розвитку садівництва необхідно закладати значні площі плодово-ягідних насаджень: лише для простого відтворення в найближчі роки - 9-11, а для розширеного – 20-26 тис. га. Це вимагає залучення інвестицій в обсягах 2,1-3 млрд. грн. (табл.1). Передбачається забезпечення потреби в коштах частково за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань садівничих підприємств та залучених коштів, в тому числі іноземних інвестицій, кредитів, коштів Державного бюджету, а в подальшому галузь поступово перейде на повне самофінансування.

Таблиця 1

Обсяги фінансування на створення плодових і ягідних насаджень

Показник	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2025
Площа закладання, тис. га	17,7	18,4	19,5	20,3	21,9	16,6
Потреба в садивному матеріалі плодових культур, млн.шт.	16,4	20,9	21,1	22,5	23,8	20,1
Річна потреба в інвестиціях на всю площу, млн. грн.	2067,8	2245,5	2473,9	2678,8	3004,5	2318,4
в тому числі :	981,4	1065,7	1174,1	1271,4	1426,0	1100,3
на закладання	1086,4	1179,7	1299,8	1407,4	1578,5	1218,1

Для закладання нових садів виробництво садивного матеріалу повинно становити від 16,4 тис. до 23,8 млн. шт. щорічно. Потреба в потужностях для зберігання плодів і ягід у звичайній охолоджуваній атмосфері складає 287,8, у регульованому газовому середовищі – 1009,2 тис. т.

В Інституті садівництва (ІС) НААН та дослідних установах його мережі проводиться значна робота щодо підвищення конкурентоспроможності галузі, розвитку інноваційної діяльності. Завершені розробки інституту і його дослідних станцій стосуються створення та обґрунтування адаптованого сортименту плодових і ягідних культур, що відповідає вимогам інтенсивного садівництва, вирішення питань вирощування оздоровленого садивного матеріалу, розробки технологій виробництва, зберігання та переробки плодів і ягід, економіки галузі. Необхідно зазначити, що у 2012 році в ІС НААН було створено робочу групу з проектування плодових і ягідних насаджень, що сприятиме впровадженню цих розробок у виробництво, удосконаленню взаємозв'язків між ним та наукою, ефективнішому використанню наявного ресурсного потенціалу садівничих підприємств.

До «Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні» занесено близько 62% сортів плодових культур селекції установ НЦ «Садівництво». У 2011 р. у виробництві садивного матеріалу частка саджанців цих сортів становила від 64,2 по плодових зерняткових до 82,3% по кісточкових культурах. Таким чином, є всі можливості для закладання нових садів вітчизняними сортами.

Створення високопродуктивних насаджень у великій мірі залежить від рівня виробництва садивного матеріалу та його якості. Тому особливо перспективними у промисловому садівництві є технології отримання

безвірусних базових клонів, оздоровлення їх в культурі *in vitro* і подальше прискорене розмножування класичними та біотехнологічними методами.

За ініціативою Інституту садівництва НААН для вирішення цих завдань на державному рівні будується науково-виробничий біотехнологічний тепличний комплекс вартістю 57 млн. грн. для вирощування високоякісного безвірусного садивного матеріалу. За попередніми розрахунками вартість виробленої за рік продукції становитиме 9,79 млн. грн., річний прибуток - 5,54 млн. грн. Отже, використання потужностей цього комплексу дозволить до 2020 року повністю перевести садівництво України на безвірусну основу.

Головною складовою успіху інтенсивного садівництва є сади на карликових та середньорослих підщепах, які вже за 2-3 роки після закладання гарантують отримання високого врожаю.

Впровадження у виробництво інноваційних технологій, розроблених науково-дослідними установами НЦ «Садівництво», забезпечує вирощування високоякісної плодово-ягідної продукції, що дає можливість отримувати від її реалізації при урожайності садів 25-40 т/га - 75-180 тис. грн. прибутку з 1 га за рівня рентабельності 150-250%, ягідників відповідно - 10-20 т/га, 115-200 тис. грн. та 160-280%.

Висновки. В умовах підвищення конкуренції між виробниками плодово-ягідної продукції, посилення її експансії з інших країн на перший план висувається проблема виробництва плодів, ягід і продуктів їх переробки, конкурентоспроможних за якістю та ціною. Тому необхідно радикально змінювати стратегічні підходи до розв'язання комплексу проблем економіки, організації та управління розвитком галузі. Використання сучасних досягнень науки дозволить перевести вітчизняне садівництво на інноваційний шлях розвитку.

Література

1. Економіка та організація промислового садівництва України / [Шестопаль О.М., Рудьєв В.А., Кондратенко П.В. та ін.]; за редакцією О.М. Шестопаля. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 334 с.
2. Ермаков А.Е. Развитие и эффективность садоводческих предприятий разных форм хозяйствования. – К., 1997. – 292 с.
3. Рудьєв В.А. Конкурентоспроможність плодів і ягід. – Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2007. – 315 с.
4. Шестопаль О.М., Кондратенко П.В., Барабаш Л.О. Теоретико-методологічні основи (нова парадигма) та складові Національної програми поступу промислового садівництва України: макрогалузевий аспект. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 140 с.

Summary

Strategy of the horticultural branch innovative development / Barabash L.O.

The author has investigated the present day state and substantiated the strategy of the horticultural branch innovative development and ways of its realization.

Key words: strategy, innovations, horticulture, development.